

MINISTRAS PIRMININKAS KAZYS GRINIUS VALSTIEČIŲ LIAUDININKŲ VIDAUS NESUTARIMŲ KONTEKSTE (1920 M. GEGUŽĖ – 1921 M. SPALIS)

DR. DANUTĖ STAKELIŪNAITĖ

Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Politologijos katedra

Department of Political Sciences, Faculty of Political Sciences and Diplomacy, Vytautas Magnus University

Gedimino g. 44, LT-44244 Kaunas

El. paštas d.stakeliunaite@pmdf.vdu.lt

Santrauka

1920 m. birželio 19 d. – 1922 m. vasario 2 d. dirbo pirmoji parlamentinė ir VI atkurtosios nepriklausomos Lietuvos Respublikos koalicinė krikščionių demokratų ir valstiečių liaudininkų Vyriausybė, vadovaujama liaudininko Kazio Griniaus. Ši Vyriausybė permanentiškai buvo prie iširimo ribos. Tą lėmė koalicijos partijų kiekybinis santykis Seime, jų pasaulėžiūros skirtumai, liaudininkų vidaus nesutarimai ir jų neapsisprendimas dėl politinio statuso Seime. Vidiniai valstiečių liaudininkų prieštaravimai buvo ypač ryškūs nuo 1920 m. birželio iki 1921 m. spalio mėnesio. Tuo metu liaudininkų santykiai su jų deleguotu Ministru Pirmininku K. Griniumi dažniausiai buvo nekonstruktyvūs, vedantys į aklavietę ir liaudininkus, ir koaliciją. K. Griniaus politinė patirtis, atsakomybė, jo nuosaiiki, racionali ir konsoliduojanti pozicija neleido liaudininkams ne tik susiskaldyti, bet ir išlaikė juos koalicijoje, taip pat

išsaugojo stabilią Lietuvos VI Vyriausybę valstybei sudėtingiausiu laikotarpiu.

Reikšminiai žodžiai: Kazys Grinius; valstiečiai liaudininkai; K. Griniaus vadovaujama koalicinė Vyriausybė; Steigiamasis Seimas; Mykolas Sleževičius.

Įvadas

Kazio Girniaus asmenybė įvairiapusė. Gydytojas, visuomenės veikėjas, modernios lietuvių kultūros ir politikos kūrėjas, spaudos darbuotojas, politikas. Kiekvienas K. Griniaus veiklos baras – gydytojo praktika, spaudos leidimas, politinių organizacijų ar partijų kūrimas, lietuviškos kultūros žadinimas, modernios valstybės kūrimas ir taip toliau – nusipelno būti įprasminamas išsamiais tyrimais. Todėl apie šį tautos milžiną niekada nebus per daug prirašyta. Atrodo, kad jau nemažai yra padaryta. Pirmiausia, tą darė jo bendražygiai, rašę tarpukario Lietuvoje ir prisiminimuose už Atlanto¹. Sovietizuotoje Lietuvoje faktografinės medžiagos K. Griniaus politinei veiklai atskleisti irgi galima rasti². Žinoma, daugiausia istorikų dėmesio ši asmenybė nusipelnė po 1990 metų. Visi, kas tik analizavo tarpukario politinius įvykius, negalėjo nepaminėti Kazio Griniaus. Todėl istoriografija yra gausi.

Šiame straipsnyje siekiama praskleisti Kazio Griniaus – Ministro Pirmininko (1920 06 19–1922 02 02) tam tikrus veiklos aspektus ir taip

¹ Audėnas, J. *Lietuvos valstiečiai liaudininkai*. Brooklyn, N.Y. 1986; *Mykolas Sleževičius*. Sudarė J. Būtėnas, M. Mackevičius, K. Škirpa ir kt. Chicago, 1954; Skipitis, R. *Nepriklausomą Lietuvą statant*: atsiminimai. Chicago: Terra, 1961; Žukas, K. *Žvilgsnis į praeitį*. Chicago, 1959.

² Ypač verta minėti istorikės Sigitos Noreikienės tyrimus. Žr.: Noreikienė, S. Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga. *Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919–1926 metais*. Redaktorė R. Žepkaitė. Vilnius: Mokslas, 1978, p. 74–87; Buržuazinė demokratija partijų politikoje. *Ten pat*, p. 128–150.

papildyti jo kaip ryškaus valstiečių liaudininkų³ atstovo veiklos 1920–1921 m. suvokimo galimybes. Visų pirma, tą daryti inspiruoja istoriko Mindaugo Tamošaičio įdirbis, skirtas K. Griniaus – liaudininko raiškai 1926–1940 m.⁴ Antra, K. Griniaus – varpininko, modernių partijų iniciatoriaus kelias XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje yra nuosekliai ištirtas istoriko Rimanto Miknio⁵. Taigi, natūraliai susidarė 1920–1926 m. niša K. Griniaus – liaudininko biografijoje. Kaip jau minėta, daugybė faktinių duomenų iš K. Griniaus – liaudininko darbo yra pateikta ir apibūdinta įvairių kartų istorikų, tačiau tokios apimties darbelyje nėra galimybės juos pristatyti nuosekliai. Verta tik paminėti Alfonso Eidinto ir Gedimino Ilgūno darbus, tiesiogiai skirtus K. Griniaus asmenybei ir veiklai analizuoti⁶.

Šio straipsnio tikslas yra atskleisti Kazio Griniaus kaip liaudininkų deleguoto parlamentaro nepriklausomos Lietuvos VI Ministro

³ Straipsnyje sąvokos *liaudininkai* ir *valstiečiai liaudininkai* vartojamos sinonimiškai. Jomis įvardijami dviejų politinių partijų – Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partijos (LSLDP) ir Lietuvos valstiečių sąjungos (LVS) – nariai. Kuriant nepriklausomą Lietuvą šias partijas siejo tie patys lyderiai, panašios programos ir vieninga veikla. 1922 m. gruodį abi partijos susijungė į Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungą. Nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvos regionuose su labai retomis išimtimis (LSLDP kuopa Vilkaviškyje) kūrėsi ir veikė tik LVS organizacijos, vadinamos kuopomis.

⁴ Tamošaitis, M. *Kazys Grinius ir jo bendražygiai Lietuvos politiniame gyvenime 1926–1940: valstiečiai liaudininkai autoritarizmo laikotarpiu*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2014;

Tamošaitis, M., Svarauskas, A. *Nuo Kazio Griniaus iki Antano Smetonos: valdžios ir opozicijos santykiai 1926–1940 metais*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2014. Čia paminėti visų M. Tamošaičio darbų, kuriuose besidominantys K. Griniaus įvairiapuse politine veikla gali rasti įdomių žinių ir svarstymų, nėra galimybės.

⁵ Lietuvių atgimimo istorijos studijos. T. 10: Miknys, R. *Lietuvos demokratų partija 1902–1915 metais*. Vilnius, 1995.

⁶ Eidintas, A. *Kazys Grinius*. Vilnius: Mintis, 1993; Eidintas, A. *Lietuvos Respublikos prezidentai*. Kaunas: Šviesa, 1991; Ilgūnas, G. *Kazys Grinius*. Vilnius: Pradai, 2000; Ilgūnas, G. *Kazys Grinius. Lietuvos Steigiamojo seimo (1920–1922) narių biografinis žodynas*. Sudarytojai A. Ragauskas, M. Tamošaitis. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, p. 161–164. (Didysis Lietuvos parlamentarų biografinis žodynas; t. 2).

Pirmininko veiklos aplinkybes, kurias lėmė liaudininkų vidaus nesutarimai 1920 m. gegužės – 1921 m. spalio mėnesiais.

Šio tikslo siekiama, pirma, aiškinantis mažiau tyrinėtus liaudininkų ir krikščionių demokratų koalicinės Vyriausybės sudarymo aplinkybes 1920 m. gegužės–birželio mėnesiais; antra, analizuojant K. Griniaus ir liaudininkų partijų santykius požiūriu į sudarytą koaliciją aspektu; trečia, apibūdinant liaudininkų požiūriu į koaliciją ir K. Grinių kaip Ministrą Pirmininką raidos tendencijas. Konkreti Ministro Pirmininko veikla nebus tiriamą.

Straipsnio objektas – liaudininkų veikla 1920 m. gegužės – 1921 m. spalio mėnesiais. Tiesiogiai šį objektą analizavusių darbų nėra daug. Esmines įžvalgas apie K. Griniaus ir jo bendražygių santykius bei K. Griniaus – Ministro Pirmininko veiklą leidžia daryti istoriko Zenono Butkaus gausiais šaltiniais paremtas darbas⁷. Tam tikrų aspektų apie liaudininkų – politikų veiklą, kuri tegul ir netiesiogiai leidžia geriau pažinti VI Vyriausybės sudarymo ir darbo sąlygas, yra Algimanto Kasparavičiaus straipsniuose⁸. Žinoma, K. Griniaus asmenybei ir jos raidai geriau pažinti praverčia jau minėti istorikų M. Tamošaičio ir R. Miknio tyrimai. K. Griniaus veiklos aplinkybės analizuojamos koalicinės Vyriausybės laikotarpiu, tad panaudotos ir Lietuvių krikščionių demokratų partijos (LKDP), taip pat Lietuvos politinę istoriją įvairiais pjuviais analizavusių istorikų Artūro Svarausko, Danutės

⁷ Butkus, Z. Dr. Kazys Grinius. *Lietuvos Respublikos ministrai pirmininkai (1918–1940)*. Sudarytojas R. Čepas. Vilnius: Alma littera, 1997, p. 225–259.

⁸ Kasparavičius, A. Mykolo Sleževičiaus profilis tarpukario Lietuvos užsienio politikoje (1919 04 12–10 06 ir 1926 06 15–12 16). *Lietuvos užsienio reikalų ministrai 1918–1940*. Kaunas: Šviesa. 1999, p. 197–225; Kasparavičius, A. Parlamentarizmo ir politinės kultūros problemos Lietuvoje 1920–1926 metais. *Parlamento studijos*. Nr. 6 (2006), p. 43–70; Kasparavičius, A. Kunigas Mykolas Krupavičius tarpukario Lietuvos politiniame diskurse. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*. Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademijos leidykla, 2005, t. 27, p. 433–462.

Blažytės-Baužienės, Liudo Truskos publikacijos⁹. Minėtoje istoriografijoje nėra analizuoti K. Griniaus kaip Ministro Pirmininko santykiai su savo bendražygiais – Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partijos (LSLDP) ir Lietuvos valstiečių sąjungos (LVS) frakcijų Steigiamajame Seime nariais. Todėl šio straipsnio pagrindas – šaltiniai. Svarbiausia medžiaga tyrimui yra LSLDP ir LVS frakcijų bloko¹⁰ posėdžių protokoliai, kurie saugomi Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (MAVB RS), 199 fonde, 21 ir 22 vienetuose. Kitas informatyvus šaltinis – Steigiamojo Seimo stenogramos. Pasinaudota ir nagrinėjamo laikotarpio spauda bei amžininkų prisiminimais. Kaip svarbius šiam straipsniui vertėtų išskirti Rapolo Skipičio ir Konstantino Žuko darbus.

Straipsnį sudaro 2 dalys. Pirmojoje, akcentuojant valstiečių liaudininkų pozicijas, apibūdinamos VI koalicinės Vyriausybės sudarymo sąlygos. Antroji dalis – tai liaudininkų požiūrio į koalicinę Vyriausybę ir Ministrą Pirmininką Kazį Grinių raidos tyrimas. Jame iš esmės atskleidžiamos K. Griniaus veiklos aplinkybės, kurias lėmė liaudininkų pozicijų kaita.

Kelyje į koaliciją

Rinkimų rezultatai ir galimybės formuoti valdžią. Steigiamojo Seimo rinkimai ir juos lydėję kiti politiniai procesai rodė, kad politinės partijos buvo pagrindinės politikos veikėjos. Svarbiausios to meto

⁹ Tamošaitis, M., Svarauskas, A. *Min. veik.*; Svarauskas, A. Lietuvių krikščionių demokratų prioritetai Steigiamojo Seimo vidaus politikoje. *Steigiamajam Seimui – 90: pranešimų ir straipsnių rinkinys*. Sudarytojai S. Kaubrys, A. Vyšniauskas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011, p. 119–132; Blažytė-Baužienė, D., Tamošaitis, M., Truska, L. *Lietuvos Seimo istorija. XX–XXI a. pradžia*. Vilnius: Baltos lankos, 2009.

¹⁰ Liaudininkai į Seimą buvo išrinkti kaip konkrečios partijos (LSLDP ar LVS) atstovai, tad Seime jie sudarė dvi atskiras – LSLDP ir LVS – frakcijas. Tačiau abi frakcijos dirbo sutartinai, o bendrą junginį vadino frakcijų bloku. Sąvokos *liaudininkų frakcijų blokas* ir *liaudininkų blokas* yra vartojamos sinonimiškai.

partijos rinkimų kampanijoje ir rinkimuose konkuravo dėl vietų parlamente, o laimėjusios vietas modeliavo savo pozicijas Seime ir Vyriausybėje. Rinkimų rezultatai buvo palankiausi krikščionių demokratų blokui¹¹, vadovaujamam LKDP. Seime jis turėjo daugumą – 59 iš 112 Seimo narių. Kur kas mažiau balsų rinkimuose ir vietų parlamente gavo valstiečių liaudininkų blokas ir Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP). Rinkimuose į Steigiamąjį Seimą LSLDP ir LVS pateikė atskirus sąrašus, tačiau veikė kaip vieningas blokas. Rinkimai įrodė, kad didesnę įtaką agrarinėje visuomenėje turėjo LVS, ji gavo net 20 vietų Seime. LSLDP turėjo tenkintis tik 9 atstovais. Taigi, valstiečiai liaudininkai turėjo 29 atstovus ir užėmė antrą vietą Steigiamajame Seime. Dar mažiau nei liaudininkai – tik 14 vietų gavo Lietuvos socialdemokratų partija.

Politinės partijos kuriamos tam, kad galėtų varžytis dėl valdžios. Todėl kiekviena partija, patekusi į parlamentą, turi pasirinkti savo statųsą jame. Steigiamajame Seime daugiausia vietų turėjo stiprus krikščionių demokratų blokas, tad jis galėjo formuoti vienpartinę Vyriausybę. Net ir po daugelio metų su džiaugsmu prisimindamas dienas, kai „katalikiškas kraštas“ Seimui pelnė „katalikišką pergalę“, LKDP lyderis Mykolas Krupavičius konstatavo, kad „dėl dar labai sunkių gyvenimo sąlygų ir nuolatinių šešėliais slankiojančių pavojų vyriausybė [buvo – *D. S. pastaba*] sudaroma koalicinė su nekatalikiška vadovybe“¹².

Krikščionių demokratų iniciatyva formuoti plačios koalicijos Vyriausybę gali būti vertinama nevienareikšmiškai. Šios politinės jėgos šalininkai galėtų teigti, kad analizuojamas atvejis liudija politikų valstybinį mąstymą ir partijos brandą. Krikščionių demokratų oponentai, matyt, sakytų, kad šis politinis blokas nediršo prisiimti atsakomybės už tuos sprendimus, kuriuos Vyriausybė turėjo padaryti. Įvertinus kuriamos

¹¹ Krikščionių demokratų bloką sudarė LKDP, Lietuvos darbo federacija (LDF) ir Lietuvos ūkininkų sąjunga (LŪS). LDF buvo įkurta 1919 m. ir skelbėsi atstovaujanti darbininkams Seime. LŪS buvo įkurta 1919 m. ir teigė atstovaujanti ūkininkams. Ši krikščionių demokratų bloko struktūra rodė, kad LKDP buvo puikiai prisitaikiusi prie to meto Lietuvos gyventojų socialinės sudėties.

¹² Krupavičius, A. Aleksandras Stulginskis. *Aidai*. 1965, Nr. 2, p. 64.

Lietuvos vidaus ir tarptautinės padėties sudėtingumą ir žvelgiant politologiniu rakursu, toks krikščioniškojo bloko žingsnis buvo sveikintinas, turėjo daugiau plusų nei minusų. Kaip rodo liberaliųjų demokratijų Vakarų Europos valstybėse patirtys, kilus išorinėms ar vidinėms grėsmėms, partijos stengiasi suburti kuo platesnį politinių jėgų spektrą. Krikščionys demokratai laikėsi taktikos sudaryti *didžiąją* (įtraukiant kuo daugiau partijų) koaliciją. Tad tyrėjai čia išvelgia šiek tiek skirtingus šios politinės jėgos siekius. Vieni akcentuoja platesnį politologinį (liberaliosios demokratijos plėtojimo) aspektą, kiti krikščionių demokratų veikloje daugiau išvelgia jos kaip partijos siekius, „netipiškus politinius sprendimus“ arba tiesiog nenorą priimti atsakomybės¹³.

Krikščionys demokratai į derybas dėl plačios koalicijos kvietė visas rinkimuose dalyvavusias politines jėgas. LSDP atsisakė dalyvauti, nes tikėjosi daugiau laimėti būdama opozicijoje. Tautos pažangos partija liko už parlamentinės politikos ribų¹⁴.

Liaudininkų požiūris. Liaudininkų frakcijų blokas sutiko dalyvauti formuojant vykdomąją valdžią. Pirmiausia, matyt, todėl, kad liaudininkų lyderiai turėjo pagrįstą ambicijų būti valdžioje. Jie išmėginimus valdžia jau buvo garbingai išlaikę 1918 m. gruodį, kai ryžosi dalyvauti II Vyriausybėje, o jų lyderis Mykolas Sleževičius jai vadovauti. Sunkios sąlygos buvo ir 1919 m. balandį, kai buvo formuojama M. Sleževičiaus vadovaujama IV Vyriausybė. Tyrimai rodo, kad abi šios koalicinės Vyriausybės, nors ir nebuvo ilgalaikės, tačiau buvo efektyvios, darbingos¹⁵. Rinkimai į Steigiamąjį Seimą parodė, kad LSLDP ir ypač LVS turi savo elektoratą, o

¹³ Kasparavičius, A. Parlamentarizmo ir politinės kultūros problemos Lietuvoje 1920–1926 metais. *Ten pat*; Kasparavičius, A. Kunigas Mykolas Krupavičius tarpukario Lietuvos politiniame diskurse. *Ten pat*, p. 438–439; Tamošaitis, M., Svarauskas, A. *Min. veik.*, p. 18–19; Svarauskas, A. *Min. str. Ten pat*, p. 127.

¹⁴ Pasak Mykolo Römerio, be tautininkų Lietuvos parlamentas „atrodė lyg vienarankis, be dešinės rankos“. Žr.: Truska, L. Steigiamasis seimas ir jo vieta Naujųjų laikų Lietuvos istorijoje. *Lietuvos Steigiamojo seimo (1920–1922) narių biografinis žodynas*, p. 29–30.

¹⁵ Stakeliūnaitė, D. Liaudininkai koaliciniuose žaidimuose (1918 m. gruodis – 1919 m. spalio). *Darbai ir dienos*. T. 7(16) (1998), p. 121–140.

dirbant ne tik įstatymų leidžiamajoje, bet ir vykdomajoje valdžioje rinkimų programas vykdyti yra lengviau. Politologai partijų dalyvavimą Vyriausybėje vadina partijų „tikrąja paskirtimi“¹⁶. Sunki Lietuvos valstybės vidaus ir tarptautinė padėtis¹⁷ irgi buvo paskata liaudininkams dirbti ne tik Seime, bet ir Vyriausybėje. Kita vertus, santykiai tarp minėtų politinių blokų vertė abejoti derybų dėl koalicijos rezultatyvumu.

Derybos dėl pagrindinių programinių nuostatų. Derybos tarp liaudininkų ir krikščionių demokratų nebuvo lengvos. Reikėjo susitarti dėl programinių nuostatų, postų ir personalijų. Abu blokus siejo valstybingumo samprata, mažai tesiskiriančios socialinės ir ekonominės aspiracijos. Tačiau liaudininkų socialinė politinė koncepcija buvo eklektiška. Joje išryškėjo ir demokratijos idealų sureikšminimas, ir pagarba individo teisėms bei laisvėms, ir vizijos apie kolektyvinės gerovės visuomenę, liaudininkų vadintą socializmu, ir nevienareikšmis požiūris į privačią nuosavybę. Šis ideologijos nenuoseklumas, kartais prieštaravimas liaudininkus labiau skyrė nuo krikščionių demokratų, nei vienijo su jais, atitolino šių politinių jėgų demokratijos, individo pilietinių ir politinių laisvių teisinės apsaugos valstybėje sampratą. Tačiau besiderančias dėl koalicijos partijas ypač skyrė bekompromis pasaulėžiūrų konfliktas. Svarbiausias diskusijų objektas, vertęs abejoti konsensuso tikimybe, buvo Bažnyčios ir tikybos vieta valstybėje. Liaudininkų bloko derybų delegacija (Jonas Staugaitis¹⁸, Vladas Lašas ir Jonas Makauskas) reikalavo, kad Seime iki 1921 m. sausio 1 d. būtų priimtas civilinės gimimo, mirties ir vedimų registracijos įstatymas, o tikybos mokymas mokyklose būtų tik

¹⁶ Novagrockienė, J. Politinių partijų ir partinių sistemų analizės metodologiniai pagrindai. *Lietuvos politinės partijos ir partinė sistema*. Kn. 1. Sudarė A. Jankauskas, E. Kūris, J. Novagrockienė. Kaunas: Naujasis lankas, 1997, p. 33–34.

¹⁷ Lietuvos sienos dar nebuvo nustatytos, valstybė neturėjo tarptautinio pripažinimo, o vykstantis karas tarp Lenkijos ir Rusijos grėsė atkurtai nepriklausomai valstybei. Tuo pačiu metu vykstančios derybos su Rusija buvo aklavietėje.

¹⁸ Vėliau J. Staugaitį pakeitė Matas Untulis. LSLDP ir LVS frakcijų bloko (bloko) 1920 05 30 posėdžio protokolai. *LMAVB RS*. F. 199-21, lap. 14, 25.

pasirenkamasis (fakultatyvinis) dalykas. Liaudininkai taip pat pasisakė už tai, kad būtų uždrausta politinė agitacija bažnyčiose ir nusavintos bažnytinės žemės¹⁹.

Koalicijos sudarymo galimybes komplikavo ir derybų metu vykęs Laikinosios Konstitucijos svarstymas Steigiamajame Seime. Ten ypač skyrėsi besiderančių politinių jėgų nuostatos dėl prezidento institucijos ir žmogaus teisių bei laisvių garantijų apsaugos įtvirtinimo Konstitucijoje.

Liaudininkai, kaip gerokai mažiau narių turinti jėga parlamente, siekė gauti tam tikrų garantijų, kad Seimo darbe krikščionys demokratai atsižvelgs į pagrindines jų programines nuostatas. Išsiderėti iš krikščionių demokratų bent mažiausių nuolaidų dėl pasaulėžiūros nebuvo paprasta. Derybos strigo, klimpo nesibaigiančiose ir bevaisėse diskusijose.

Ministro pirmininko kandidatūros paieškos ir ministerijų dalybos. Suderinti pozicijas dėl postų ir apsispręsti dėl ministro pirmininko kandidatūros irgi buvo sunku. Partijų proporcijos parlamente rodė, kad ministro pirmininko postas natūraliai turėjo atitekti Seimo daugumai – LKDP blokui. Pasak K. Žuko, ši politinė jėga pasisakė už savo atstovą teisininką Antaną Tumėną²⁰. Istoriografijoje užsimenama, kad A. Tumėną „nusvėrė K. Griniaus autoritetas ir nuopelnai“²¹. Ar realiuose krikščionių demokratų planuose buvo jų Ministras Pirmininkas, ar A. Tumėno kandidatūra tebuvo tik derybų „ėjimas“, šaltiniuose tiesioginio atsakymo nepavyko rasti. Tikėtina, kad to meto aplinkybėmis krikščionims demokratams buvo patogiau, kad Vyriausybei vadovautų kitos partijos atstovas²². Tuo labiau kad liaudininkai nepasisakė prieš galimybę užimti premjero postą. Taigi, tokia pozicija galėjo tenkinti abu partinius blokus. Kebliausia buvo susitarti dėl konkretaus

¹⁹ Bloko 1920 06 14 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 20.

²⁰ Žukas, K. *Min. veik.*, p. 260.

²¹ Blažytė, D. Antanas Tumėnas. *Lietuvos Respublikos ministrai pirmininkai*, p. 267.

²² Bloko 1920 06 09 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 19.

krikščionims demokratams tinkamo liaudininkų kandidato.

Liaudininkai ryškių asmenybių nestokojo, tačiau M. Sleževičius ir K. Grinius neabejotinai buvo konkurencingiausi lyderiai. Šios politinės jėgos atstovai minėjo ir diplomato Tomo Naruševičiaus pavardę²³. Liaudininkų nuomonės dėl pirmųjų dviejų kandidatūrų išsiskyrė, todėl diskusijos užtruko. Pagaliau, gegužės 29 d. jie sutartinai balsavo už K. Grinių²⁴. Įvertindamas politines aplinkybes ir žinodamas krikščionių demokratų nenorą daryti jokių ideologinių ir programinių nuolaidų liaudininkams, K. Grinius gegužės 30 d. atsisakė šio pasiūlymo²⁵. Liaudininkai dar bandė įtikinti K. Grinių prisiimti atsakomybę vadovauti kabinetui, tačiau jis nesutiko. Tuomet birželio 9 d. į premjerus buvo rekomenduotas M. Sleževičius.

LKDP blokas šią kandidatūrą atmetė ir derybos nutrūko. Tačiau objektyvios sąlygos vertė kuo greičiau patvirtinti naują Ministrų kabinetą, todėl partiniai pozicijų derinimai vėl buvo atnaujinti. Partijų atstovų susitikimus sunku net pavadinti derybomis, nes dalis liaudininkų vis dar abejojo, ar apskritai tikslinga dalyvauti koalicijoje. Birželio viduryje ultimatyvus reikalavimo – koalicijoje dalyvauti tik tuomet, jei premjeras bus M. Sleževičius – liaudininkai atsisakė, todėl pasitarimai vėl ėmė teikti daugiau vilties.

Derybas dėl koalicijos komplikavo ir ministerijų dalybos. Minėti partinių blokų pasaulėžiūros skirtumai lėmė tai, kad Vidaus reikalų ir Švietimo ministerijos buvo ypač svarbios tiek liaudininkams, tiek ir krikščionims demokratams. Po atkaklių ginčų abi pusės padarė nuolaidų. Vidaus reikalų ministru buvo pakviestas liaudininkams

²³ Bloko 1920 05 12 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 2. Gal šio pasirinkimo motyvai buvo panašūs į vėlesnių, 1923 metų motyvus. 1923 m., pasak M. Sleževičiaus, liaudininkai T. Naruševičių rekomendavo į prezidento instituciją, vildamiesi, kad neutralus asmuo „sutaikins“ krikščionių demokratų ir liaudininkų partijas. Žr.: LVLS konferencija. 1923 06 17. *LMAVB RS. F.199-30*, lap. 1.

²⁴ Bloko 1920 05 29 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 13.

²⁵ Bloko 1920 05 30 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 14.

pasaulėžiūra artimas „Santaros“ atstovas Rapolas Skipitis²⁶, o Švietimo ministerija atiteko krikščioniui demokratui Kazimierui Bizauskui²⁷. Be to, buvo suderinta, kad krašto apsaugos ministru taps Konstantinas Žukas²⁸, o krikščionims demokratams atiteko Užsienio reikalų ministerija. Susitarta, kad kitoms ministerijoms vadovaus nepartiniai. Atrodo, kad liaudininkus tokia Vyriausybės personalinė sudėtis, išskyrus K. Bizauską, iš dalies tenkino. Taigi, permainingos derybos davė tam tikrų rezultatų – iš esmės buvo susitarta dėl bendro darbo Vyriausybėje ir suderinta jos personalinė sudėtis. LKDP ir liaudininkų bloko susitarimą pavadinti sėkme sunku, nes abi pusės jautė rezultato trapumą. Koalicijos pagrindas buvo ne ideologinės nuostatos, o sudėtingos istorinės aplinkybės. Krikščionys demokratai tik pažadėjo atsižvelgti į valstiečių liaudininkų reikalavimus, tačiau pasaulėžiūros klausimams spręsti liaudininkų pateiktų projektų nepriėmė²⁹. Susitarimo laikinumą lėmė dar vienas veiksnys – koalicijos sutartis nebuvo įtvirtinta pasirašant tam skirtą dokumentą. Rašytinės koalicijos sutartys, ypač jei jos konkrečiai įtvirtina ne tik postų pasidalijimą, bet ir svarbiausias viešosios politikos turinio kryptis bei kompromisus, yra svarbus vyriausybių tvarumo, jų darbingumo ir efektyvumo veiksnys³⁰.

²⁶ R. Skipičio teigimu, dėl patyrimo stokos jis atsisakinėjo tokių atsakingų pareigų. Tik K. Grinius jį įtikino sutikti. Žr.: Skipitis, R. *Min. veik.*, p. 201.

²⁷ Dauguma liaudininkų kategoriškai prieštaravo K. Bizausko kandidatūrai. Deryboms įstrigus, vis dėlto nutarta frakcijose to klausimo nekelti, o jį derinti palikti K. Griniui. Bloko 1920 06 15 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 21–22.

²⁸ K. Žukas rinkimuose į Seimą dalyvavo liaudininkų partijos sąrašė ir buvo išrinktas. Pats K. Žukas taip komentuoja savo ryšį su liaudininkais: „neidamas į Seimą nuo LSLDP aš nė kiek nepertraukiu su jąja ryšių <...>, atvirksčiai – kuom galint padėsiu“. Žr.: Pulk. leit. K. Žuko 1920 05 04 pareiškimas LSLDP CK. *Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius*. F. PR-XCVIII, b. 627, lap. 1.

²⁹ Bloko 1920 06 14 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 21.

³⁰ Matonytė, I., Gerazimaitė, G. Koalicionių vyriausybių morfologija: akademiniai postulatai, Vakarų Europos patirtys ir atvejai Lietuvoje. Prieiga per internetą: http://www.parlamentostudijos.lt/Nr14/14_politika_1.htm. [žiūrėta 2016 m. birželio 16 d.].

1920 m. birželio 19 d. Seimas sudarytam pirmajam parlamentiniam Lietuvos Respublikos Ministrų kabinetui pareiškė pasitikėjimą. Nepriklausomoje Lietuvoje tai buvo jau trečioji koalicinė ir pirmoji parlamentinė koalicinė krikščionių demokratų ir valstiečių liaudininkų Vyriausybė. Šios politinės jėgos turėjo daugiau nei 75% parlamento narių paramą, todėl VI Lietuvos Respublikos Vyriausybę galima pavadinti *didžiąja*, arba *placiąja*, koalicija³¹.

Tokio modelio kabinetuose sprendimų priėmimas mažiau stringa, todėl joms lengviau įgyvendinti savo politiką. Tačiau šio modelio pranašumų raiška priklauso ir nuo koalicijos partnerių, ypač jų lyderių gebėjimo daryti nuolaidas, susitarti.

Liaudininkai tarp M. Sleževičiaus ir K. Griniaus kandidatūrų

Politinės partijos (ne)sėkmė, be kitų faktorių, priklauso ir nuo partijos lyderių. Liaudininkų diskusijose dėl pretendento į premjerus nominavimo išryškėjo vidaus nesutarimų. M. Sleževičius buvo aki-vaizdus liaudininkų lyderis, nors pirmajame etape (iki gegužės 29 d.) nugalėtojas buvo K. Grinius. Matyt, M. Sleževičius atsisakė premjero posto K. Griniaus naudai dėl kelių priežasčių. Visų pirma, išryškėjo ne-gatyvus LKDP bloko požiūris į M. Sleževičių. Užsimenama, kad ir pats M. Sleževičius nenorėjo šio posto, nes planavo važiuoti gydytis į užsie-nį³². Galima įtarti, kad kai kurių liaudininkų, o ypač derybų partne-rių – krikščionių demokratų – pasirinkimui įtakos turėjo ir asmeninės M. Sleževičiaus savybės, tokios kaip ambicingumas, impulsyvumas, tam tikros vienvaldiškumo apraiškos (tiek bendraujant su kitomis

³¹ Lukošaitis, A. Koalicinės politikos pamokos ir perspektyvos Lietuvoje. *Lietuva po Seimo rinkimų 2000*. Sudarytojas A. Jankauskas. Kaunas: Naujasis lankas, 2001, p. 76.

³² Bloko 1920 05 12 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 2.

partijomis, tiek ir partijos viduje)³³. Kita vertus, šie svyravimai tarp dviejų asmenybių pasirinkimo neleidžia teigti, kad liaudininkai – Seimo nariai buvo nusistatę prieš K. Grinių. Anaipol, jo lyderystę liudija faktas, kad K. Grinius buvo išrinktas liaudininkų seniūnu, o iki to – pirmininkavo liaudininkų bloko posėdžiuose.

Vertinant liaudininkų frakcijų narių išdėstytas mintis, akivaizdu, kad jų nuomonės skyrėsi beveik visais svarstomais klausimais. Neretai buvo balsuojama kelis kartus, nes frakcijų posėdžiuose dalyvaujančiųjų balsai už ir prieš pasiskirstydavo po lygiai. Šis aspektas silpnino ne tik derybines liaudininkų galias, bet ir jų įtaką Seimo darbe apskritai³⁴.

Tiek liaudininkų santykiams su krikščionimis demokratais, tiek ir konkurencijai tarp M. Sleževičiaus ir K. Griniaus įtaką neabejotinai darė LKDP ir liaudininkų nesutarimai dėl kandidatūrų į Seimo prezidiumą, taip pat prasidėjęs Laikinosios Konstitucijos svarstymas.

M. Sleževičius aiškiai pasisakė prieš prezidento instituciją konstitucinėje Lietuvos valdžios struktūroje. Bloko ir Seimo plenariniuose posėdžiuose jį parėmė Kazimieras Ralys, Kazys Kupčiūnas, Jonas Staugaitis, Petras Ruseckas ir kt.³⁵ Gegužės 31 d. liaudininkai, balsuodami Seime, kitaip nei partijos posėdžiuose, labai vieningai (4 susilaikė) balsavo prieš minėtą instituciją³⁶. Tuo metu K. Grinius, liaudininkų bloko

³³ Turima galvoje M. Sleževičiaus pozicijos kaita Antrosios Lietuvos Valstybės konferencijos metu (1919 m. sausis) ir jo kaip II ir IV kabinetų premjero kai kurių savo veiksmų nederinimas nei su savais, nei su koalicijos partneriais. Žr.: Ministrų kabineto 1919 01 03 posėdis. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (LCVA). F. 923, a. 1, b. 24, lap. 256; Ministrų kabineto 1919 01 19 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 229–230; Leonas, P. Mano pergyvenimai (1914–1919 m.). *LMAVB RS. F. 117-1204*, lap. 413.

³⁴ Vienybės klausimą liaudininkai planavo išspręsti tik po rinkimų į kitą Seimą. Buvo nutarta, kad kandidatai į naują Seimą privalės pasirašyti partijos discipliną įtvirtinančias sutartis. Žr.: Nutarimas dėl disciplinos. *LMAVB RS. F. 199-24*, lap. 3.

³⁵ Bloko 1920 05 21 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 10–11; Steigiamojo seimo darbai (SSD). I sesija, posėdis 7 (1920 05 26), p. 55–56; *Ten pat*, posėdis 9 (1920 05 31), p. 66.

³⁶ *Ten pat*.

posėdžiuose nuosekliai pasisakęs už prezidento instituciją Konstitucijoje, Seime liko tarp susilaikiusiųjų³⁷.

K. Griniaus asmeninės savybės, jo patirtis buvo tinkama kaip premjerui, dirbančiam išskirtinėmis to meto aplinkybėmis. Plačių demokratišnių pažiūrų, priimantis nuosaikius sprendimus, patyręs visuomenininkas ir politinis veikėjas, tik prieš Steigiamojo Seimo rinkimus grįžęs į Lietuvą, todėl išvengęs stipresnių konfliktinių akistatų su dešiniuosiomis politinėmis jėgomis.

K. Griniaus kandidatūra, kaip liudija Zenono Butkaus tyrimas, tiko ir Lietuvos diplomatomams³⁸. Bronius Kazys Balutis ir Tadas Naruševičius jau buvo patyrę K. Griniaus gebėjimus išnarplioti painias derybų situacijas. Todėl to meto Lietuvos delegacijos derybose dėl taikos sutarties su Sovietų Rusija vadovas T. Naruševičius, pasak Z. Butkaus, vos ne ultimatyviai pareikalavo, kad K. Grinius kuo greičiau sutiktų sudaryti Vyriausybę³⁹.

Tikėtina, kad galutinį K. Griniaus sprendimą lėmė jo valstybininko atsakomybė Lietuvos gyventojams ir kuriamai valstybei. Per rinkimus liaudininkai buvo gavę didelį žmonių pasitikėjimą. Vien tik Marijampolės apskrityje, kurioje į Seimą ir kandidatavo K. Grinius⁴⁰, veikė apie 11 liaudininkų kuopų, jose buvo daugiau kaip 460 registruotų partijos narių. Kitose būta dar daugiau: Raseinių – 37 skyriai (apie 2190 narių), Šakių – 50 skyrių (apie 1750 narių), Tauragės – 32 skyriai (per 1080 narių). Iš viso liaudininkų frakcijų bloką galėjo remti daugiau kaip 10,5

³⁷ Bloko 1920 05 20 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 10; SSD. 1 sesija, posėdis 9 (1920 05 31), p. 66. Be K. Griniaus, dar susilaikė Vladas Natkevičius ir Jonas Masiulis. Susilaikyti balsuojant Seime buvo tolygu balsuoti prieš daugumos liaudininkų poziciją. Liaudininkų bloke buvo priimtas sprendimas, kad nesutinkantys su liaudininkų daugumos nuomone Seime turėtų susilaikyti.

³⁸ Butkus, Z. Min. str. *Ten pat*, p. 228.

³⁹ *Ten pat*.

⁴⁰ K. Grinius į Seimą buvo išrinktas Marijampolės rinkimų apygardoje kaip LVS atstovas pagal partinį sąrašą. Plačiau žr.: Ilgūnas, G. Kazys Grinius. *Lietuvos Steigiamojo seimo (1920–1922) narių biografinis žodynas*, p. 162.

tūkst. registruotų partijos narių⁴¹. Rinkimuose suteiktą galimybę panaudoti rinkėjų, kuriamos valstybės ir partijos interesams įprasminti geriausia buvo dirbant aukščiausiose politinės valdžios institucijose. K. Griniaus kandidatūra, manytina, buvo tinkamiausias pasirinkimas liaudininkams, Lietuvos partinei ir politinei sistemai bei valstybei. Tačiau šis pasirinkimas neišskleidė vidinių abejonių liaudininkų partijose.

K. Grinius – liaudininkų politinio neapsisprendimo aplinkybėmis

Visą koalicinės Vyriausybės laikotarpį pagal liaudininkų santykius su koalicijos partneriais ir požiūrį į K. Grinių kaip Ministrą Pirmininką galima suskirstyti į du pagrindinius etapus. Pirmasis prasideda VI Vyriausybės darbo pradžia ir baigiasi 1921 m. spalio mėnesį. Antrasis tęsiasi nuo 1921 m. lapkričio iki K. Griniaus atšaukimo, 1922 m. sausio mėnesio.

Šiame straipsnyje dėmesys yra koncentruojamas į pirmąjį etapą, nes vidaus nesutarimai ir konfrontacija su Ministru Pirmininku iš esmės labiausiai išryškėjo būtent šiame etape. Beje, tai daugiausia buvo liaudininkų vidaus nesutarimai, pozicijų išsiskyrimai, jie stengėsi jų nepaviešinti. Tą rodo liaudininkų laikraščio „Lietuvos ūkininkas“ publikacijos ir liaudininkų kalbos, jų taktika Seime⁴². Šiuo laikotarpiu liaudininkai dar nebuvo pasirengę pasitraukti iš koalicijos. Padėtis keitėsi vėlų 1921 m. rudenį. Nuo to laiko iki koalicijos iširimo 1922 m. sausį liaudininkai ir spaudoje, ir Seime gana vieningai, sutelktai ir

⁴¹ Stakeliūnaitė, D. Valtiečių liaudininkų kuopų sklaida ir jų santykiai su Bažnyčia 1918 m. pabaigoje – 1919 m. balandžio mėn. *Soter*. 2013, Nr. 45(73), p. 76–77. LKDP, turėdama daug palankesnes veiklos galimybes, panašiu metu galėjo turėti apie 15 tūkst. narių. Žr.: Svarauskas, A. *Krikščioniškoji demokratija nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940): politinė galia ir jos ribos*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014, p. 77. Taigi, vien jau liaudininkų narių skaičius rodo, kad jie buvo labai konkurencinga politinė jėga to meto Lietuvos partinėje ir politinėje sistemoje.

⁴² Plačiau žr.: Stakeliūnaitė, D. Valtiečiai liaudininkai Steigiamajame seime (1920 06 19–1922 02 02): tarp koalicijos ir opozicijos. *Politikos mokslų almanachas*. 2010, Nr. 7, p. 47–50.

atvirai reiškė kritiką LKDP ir jos politikai⁴³. Taigi, šio straipsnio tikslas yra susijęs su pirmojo laikotarpio analize.

Analizuojamas laikotarpis (1920 m. birželis – 1921 m. spalio) pagal liaudininkų vidinių prieštaravimų raidą savo ruožtu dar dalijamas į 2 etapus: pirmasis – 1920 m. birželis – 1921 m. sausis, antrasis – 1921 m. sausis–spalis. Istoriniu ir politologiniu aspektu tai labai reikšmingas tarpukario Lietuvos politinės istorijos tarpsnis.

LSLDP ir LVS frakcijų požiūrio į koaliciją ir K. Grinių raida 1920 m. birželio – 1921 m. sausio mėnesiais. Kai kurių liaudininkų nepasitenkinimas, pradėjęs reikštis dar vykstant deryboms, nenuslopo ir suformavus Vyriausybę. Jau rugpjūčio pradžioje buvo priekaištaujama K. Griniui dėl Švietimo ministerijos politikos⁴⁴. Rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais liaudininkų posėdžiuose buvo diskutuojama dėl sutarties su krikščionimis demokratais persvarstymo galimybių. Nors tuose posėdžiuose K. Grinius nedalyvaudavo, sprendimai jį pasiekdavo. Visą tą laiką M. Sleževičius įtikinėjo savo partijos narius nesiblaškyti, įvertinti kabineto veiklos aplinkybes, remti Vyriausybę ir K. Grinių. Veikiami M. Sleževičiaus įtakos, rugsėjo 24 d. liaudininkai priėmė rezoliuciją, kurioje siūlė „pateikti valdžiai pilną pasitikėjimą“⁴⁵. Tačiau daugumos nuostatos dėl Vyriausybės ir toliau liko negatyvios. Koalicijos likimas iki spalio 22 d., Mažojo Seimo (1920 10–1921 01)⁴⁶ sudarymo, nuolat buvo LSLDP ir LVS posėdžių darbotvarkėse. Spalio mėnesį, kai kritiška Lietuvos valstybės padėtis (Lenkijos kariuomenės įsiveržimas, Vilniaus užgrobimas) reikalavo stipriai koordinuoti aukščiausiosios valdžios institucijų veiksmus, liaudininkai ir krikščionys demokratai intensyviai diskutavo Vyriausybės reorganizavimo galimybes. Spalio 25 d. V. Lašas informavo apie pasitarimus su koalicijos partneriais,

⁴³ *Ten pat*, p. 50–53.

⁴⁴ Bloko 1920 08 06 posėdžio protokolas. *Ten pat*. F. 199-22, lap. 26.

⁴⁵ Bloko 1920 09 24 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 46.

⁴⁶ Mažojo Seimo Pirmininkas buvo Aleksandras Stulginskis, o nariai M. Krupavičius, A. Tumėnas, M. Sleževičius, V. Lašas, Kazimieras Venclauskis ir Naftalis Fridmanas.

numanomą Vyriausybės krizę ir krikščionių demokratų planus iš trijų ministerijų sudaryti Mažąjį kabinetą. Pasak V. Lašo, buvo planuojama ir Ministro Pirmininko kaita⁴⁷.

Rugpjūčio–spalio mėnesiais liaudininkų kritika buvo nukreipta į K. Grinių. Spalio 25 d. liaudininkų centro komitetas vienbalsiai, o blokas – tik vienam pasisakius prieš nutarė „be Sleževičiaus į kabinetą neiti“⁴⁸. Nepasitenkinimą kėlė ne politinis Vyriausybės kursas, bet jos formavimo procesas, kuris, anot liaudininkų, su jais nebuvo derinamas. Panašūs kaltinimai buvo pateikti ir pačiam Ministrui Pirmininkui K. Griniui. Liaudininkų teigimu, jis „visai nesiteikia su savo partija tartis ir elgiasi dažnai taip, lyg visai būtų ne mūsų frakcijos“⁴⁹. Matyt, šių liaudininkų įtarimų visiškai paneigti negalima. Istoriografijoje paminėti tyrimai leidžia manyti, kad K. Grinius prioritetą visuomet teikė ne partijos, o valstybės interesams. 1920 m. spalį Lucjanui Želigowskiui užgrobęs Vilnių ir kilus realiam pavojui Lietuvos nepriklausomybei, K. Griniaus dėmesys buvo sutelktas į valstybės gynimą. Kita vertus, tuo metu sudarytam Vyriausiajam Lietuvos gynimo komitetui vadovavo M. Sleževičius, o jo pavaduotojas buvo M. Krupavičius. Jau minėta, kad abiejų koalicijos partijų lyderiai dirbo ir Mažajame Seime. Taigi, liaudininkai kaip politinė jėga nebuvo palikti politikos prieangyje. Šiame kontekste V. Lašo skundai, kad jis neturi informacijos apie Vyriausybės vykdomą užsienio politiką, menkai įtikina.

Prieštaravimus tarp koalicijos partijų dar labiau didino LKDP siekis pakeisti krašto apsaugos ministrą. Nors liaudininkų santykiai su šiuo ministru nebuvo idealūs⁵⁰, jie galimą K. Žuko pasitraukimą verti-

⁴⁷ Bloko 1920 10 25 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 88.

⁴⁸ Bloko 1920 10 25 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 90. Posėdyje M. Sleževičius nedalyvavo, nes buvo išvykęs į užsienį.

⁴⁹ Bloko 1920 10 23 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 86.

⁵⁰ K. Žukas vertindamas savo santykius su Seimo frakcijomis, atkreipė dėmesį į jo ir liaudininkų P. Rusecko, V. Natkevičiaus, F. Bortkevičienės politinius nesutarimus. Žr.: Žukas, K. *Min. veik.*, p. 348–353. Ten pat K. Žukas mini ir liaudininkų jam, kaip krašto apsaugos ministrui, rengtą interpeliaciją.

no kaip savo įtakos („partinio svorio“) koaliciniame kabinete silpnėjimą, todėl tam kategoriškai prieštaravo.

1920 m. rudenį, realaus pavojaus Lietuvos valstybingumui akivaizdoje, partijų pasitikėjimas vykdomąja valstybės valdžia akivaizdžiai menko. K. Griniaus Vyriausybę silpnino ne tik nevienodas koalicijos partnerių „koalicingumas“⁵¹, bet ir prieštaravimai tarp liaudininkų. LSLDP ir LVS blokas vis labiau skilo į radikaliuosius ir nuosaikiuosius liaudininkus. Radikaliųjų stovykloje aktyviausi buvo M. Sleževičius, V. Lašas, K. Ralys ir Balys Žygelis. Nuosaikiams, nors ir netiesiogiai, vadovavo K. Grinius, jam pritarė P. Ruseckas, juos rėmė Vladas Natkevičius, Jonas Makauskas. Atrodo, kad šių politinių stovyklų jėgos buvo apylygės.

Liaudininkų diskusijose ypač pasireiškė konstruktyvi, racionali ir nuosaiki K. Griniaus pozicija. Jis ragino orientuotis ne į pažiūras ar partijos interesus, o į realios politikos reikalavimus. Čia verta prisiminti, kad dar 1919 m. K. Grinius iš Paryžiaus rašė į Lietuvą liaudininkei Felicijai Bortkevičienei: „Taikink, meldžiamoji, vaidus, negilink duobių ir griovių [tarp partijų – *D. S. pastaba*]. Dabar laikas viduj tarpe savęs maksimum nusileidimų <...>. Reikia palaikyt valdžią, kokia ji ten nebūtų.“⁵² Tuomet koalicinė Vyriausybė, tik vadovaujama M. Sleževičiaus, irgi dirbo prie iširimo ribos.

Vis dėlto 1920 m. rudenį partijos narių kritika, jų pozicijos nepastovumas privertė K. Grinių priimti lemiamą sprendimą – lapkričio 10 d. jis liaudininkams įteikė atsistatydinimo prašymą. Nors liaudininkai šiam K. Griniaus apsisprendimui nepritarė, tačiau diskusijos dėl Vyriausybės nesiliovė. Pagrindinis jų katalizatorius buvo konkurencija tarp liaudininkų ir krikščionių demokratų. Beje, ir krikščionys demokratai, nors ir reiškiantys Vyriausybei pasitikėjimą, nevengė jai kritikos

⁵¹ Pajaujįs, J. Politinių grupių sociologiniai bruožai. *Lietuvos politinės minties antologija*. Sudarytojai J. Dementavičius, K. Girmius, A. Jankauskas ir kt. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 262–263.

⁵² K. Griniaus laiškas F. Bortkevičienei. 1919 08 23. *LMAVB RS*. F. 192-56, lap. 5.

ir nesiėmė atsakomybės už jos darbus⁵³. Ar LKDP ir valstiečių liaudininkų blokų siekis išlaikyti *status quo* nebuvo tik bereikšmė pastanga pratęsti K. Griniaus kabineto veiklos trukmę? Pastanga, kuri nerodė nei kabineto veiksmingumo, nei jo efektyvumo? Pritariant politologo Giovanni Sartori teiginiui, kad „vyriausybės stabilumas *per se* nėra tikrasis rūpestis“⁵⁴, visgi to meto Lietuvos tarptautinėse realijose koalicijos tvarumas buvo be galo svarbus.

Tokiomis aplinkybėmis K. Griniaus kaip liaudininko Ministro Pirmininko taktika gali būti vertinama ypač teigiamai. Matydamas vidinius liaudininkų nesutarimus, K. Grinius kantriai juos įtikinėjo, kad reikia apsiriboti tik daliniu kabineto pertvarkymu, ir prižadėjo, vadaus ir išorės sąlygoms pasikeitus, „ramiu būdu, paduodamas pareiškimą apie atsistatydinimą dėl nesveikatos <...>“⁵⁵ palikti valdžios vairą. Tačiau LSLDP ir LVS frakcijose ambicijos negeso. 1920 m. gruodį – 1921 m. sausį opozicija koalicijai vis stiprėjo, atitinkamai daugėjo ir nesutarimų tarp liaudininkų. Vis garsiau skambėjo radikaliosios stovyklos balsai, o reikalavimai išėiti iš koalicijos imdavo viršų⁵⁶. Dauguma, tarp kurių jau buvo net ir V. Natkevičius, vertindama Seimo laikotarpį, teigė, kad partijai daugiau naudos būtų davusi „dėkinga opozicija“. Vis dažniau buvo metami kaltinimai liaudininkų vadovybei, kad ši, neturėdama nei tvirtos veiklos programos, nei taktikos, sutiko įeiti į koaliciją. Analizuojamu laikotarpiu koalicijos likimo „byla“ didžiausią įtampą pasiekė 1921 m. sausio 20 d. liaudininkų posėdyje. Jame dauguma pasisakė už K. Griniaus atsistatydinimą, tačiau tuo pačiu metu priimtas ir sprendimas laikinai pasilikti koalicijoje⁵⁷. Protokoliai nedetalizuoja

⁵³ Butkus, Z. Min. str. *Ten pat*, p. 230.

⁵⁴ Sartori, G. *Lyginamoji konstitucinė inžinerija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2001, p. 120.

⁵⁵ Bloko 1920 11 20 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 120.

⁵⁶ Posėdyje balsuojant dėl koalicijos likimo, prieš jos nutraukimą pasisakė tik vienas. K. Grinius tuomet posėdyje nedalyvavo. Žr.: Bloko 1920 12 10 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 129.

⁵⁷ Bloko 1921 01 20 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 166.

šios taktikos. Įvertinus liaudininkų elgseną prieš sausio 20 d. ir tolesnius veiksmus, galima manyti, kad liaudininkų dauguma Ministro Pirmininko poste vėl matė M. Sleževičių. Kai kurie iš jų su šia asmenybe siejo ir koalicinės politikos formavimo, ir konkrečių veiksmų kaitos galimybes. Anot radikaliųjų liaudininkų, tuomet atitinkamai būtų išaugusi liaudininkų įtaka politikoje ir valstybėje. Atrodo, kad liaudininkai puoselėjo nerealias viltis. Verta pabrėžti, kad nuo Vyriausybės sudarymo iki 1921 m. sausio 20 d. M. Sleževičius buvo koalicijos kritikas, o 1920 m. rudenį ir 1920–1921 m. žiemą – ir radikališios stovyklos vedlys. M. Sleževičius ypač priekaištavo K. Griniui, kad šis per mažai Vyriausybės veiklą derina su liaudininkų bloku. Protokoluose konkretūs kaltinimai nepateikti, todėl sunku nustatyti, ar jie buvo pagrįsti. Užfiksuota K. Griniaus replika – „reikia pasiklausti“⁵⁸ – rodo santykių įtampą.

Akivaizdu, kad nuo pat K. Griniaus kaip Ministro Pirmininko darbo pradžios iki 1921 m. sausio pabaigos jis neturėjo partijos, kuri į šį postą jį ir delegavo, tvirto palaikymo. Trumpuoju periodu priimant tam tikrus Vyriausybės sprendimus gal ir galima tą paaiškinti. Tačiau daugiau nei 7 mėnesius ginčytis dėl vieno iš savo lyderių statuso bei jo politikos ir nepriimti galutinio sprendimo – tai neabejotinai svarus argumentas vertinant partijos brandos lygį. Vis dėlto tokio lygmens svarstymai atitolintų nuo šio straipsnio objekto – K. Griniaus darbo aplinkybių. Vertinant jas minėtu laikotarpiu, tenka konstatuoti akivaizdžius trukdžius Ministrui Pirmininkui atlikti savo pareigas. Ir jie reikšėsi tuomet, kai Lietuva balansavo ant nepriklausomos valstybės išlikimo ribos. Tikėtina, jei ne minimos grėsmės valstybei, tai K. Grinius nebūtų toleravęs tokio savųjų politinio spaudimo ir priėmęs ryžtingą sprendimą atsistatydinti.

K. Griniaus santūrumas ir kantrybė, jo išmintinga ir labai atsakinga pozicija, vyraujant liaudininkų vidaus nesutarimams, šį politinį lyderį

⁵⁸ *Ten pat.* Ši replika nuskambėjo po M. Sleževičiaus priekaištų, kad liaudininkai nėra informuoti apie Vyriausybės veiklą.

neabejotinai iškelia į pirmųjų to meto Lietuvos politikų gretas. Jeigu jo bendražygių teiginiai yra objektyvūs⁵⁹, K. Grinių sudėtingomis aplinkybėmis palaikė ir žinojimas, kad jis turi tvirtą Vyriausybės paramą.

Nuo vidinių santykių aklavietės prie koalicijos partnerių ideologinių principų. 1921 m. vasaris – 1921 m. spalio.

Po sausio 20 d., kai liaudininkų ambicijos skleidėsi nevaržomai, įtampa dėl koalicijos ir K. Girniaus kaip Ministro Pirmininko likimo pamažu ėmė slūgti. Jau sausio 21 d. M. Sleževičius prašė radikalaus sausio 20 d. sprendimo neviešinti ir dar kartą teikė K. Griniaus atsistatydinimo (atšaukimo) klausimą balsavimui. Nors balsavimo rezultatai K. Griniaus naudai krypo nedaug, M. Sleževičiaus replika „Mes taip greit negalime visus tiltus savo užpakaly sudeginti“⁶⁰ ir jo akivaizdus atsišiejimas nuo pačių radikaliausių liaudininkų (V. Lašo, K. Ralio ir kt.) rodė M. Sleževičiaus pozicijos kaitą. Kodėl tokios greitos patyrusio liaudininko taktikos metamorfozės, aiškaus atsakymo šaltiniai nepateikia. Galima tik numanyti, kad buvo veiksmų kompleksas: prieštara tarp ambicijų ir konkrečios realybės, tam tikri asmenybės bruožai, objektyvių aplinkybių kaita ir kt.

Paradoksalu, tačiau 1921 m. pavasarį, kai didžiausia grėsmė Lietuvos valstybingumui lyg ir pasitraukė, liaudininkai tapo vieningesni, aistros dėl K. Griniaus atsistatydinimo prigeso.

Vėl iškilus K. Žuko kaip krašto apsaugos ministro likimo klausimui, liaudininkai, nors jų pozicijos ir išsiskyrė, priėmė išmintingą sprendimą – „palikt Ministrui Pirmininkui laisvas rankas“⁶¹. Steigiamajame Seime svarstomi klausimai, net ir toks politizuotas kaip Savivaldybių rinkimų įstatymo projektas, rodė, kad koalicijos partijos geba rasti sąlyčio taškų⁶². Liaudininkai dar toleravo ir karo stovį, parėmė valdžios

⁵⁹ Skipitis, R. *Min. veik.*, p. 304–305; Butkus, Z. *Min. str. Ten pat*, p. 248–249.

⁶⁰ Bloko 1921 01 21 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 169.

⁶¹ Bloko 1921 02 22 posėdžio protokolas. *Ten pat*, lap. 197. K. Žukas iš krašto apsaugos ministro pareigų atsistatydino 1921 m. balandžio mėn.

⁶² *SSD*. I sesija, posėdis 71 (1921 03 11), p. 801–811.

veiklą to meto užsienio politikos srityje. Vertėtų akcentuoti gana diplomatišką liaudininkų poziciją svarstant LSDP interpeliacijas, kuriose opozicija kaltino Vyriausybę piliečių teisių ir laisvių pažeidinėjimu⁶³. Nors žmogaus teisių ir laisvių srityje liaudininkų požiūris buvo artimas socialdemokratams, LSLDP ir LVS nariai Seime užėmė neutralią poziciją.

Vis dėlto K. Griniaus kaip Ministro Pirmininko darbą liaudininkai kritikavo ir pamažu kritiką perkėlė iš frakcijų posėdžių į Seimą. Šiuo atveju gal ne tiek svarbus priekaištų pagrįstumo lygis (Privatinių savininkų žemės naudojimo įstatymo taikymo netikslumai), kiek griežtas polemikos tarp liaudininko K. Griniaus ir liaudininkų bloko vardu kalbėjusių Albino Rimkos, Vlado Lašo, Petro Rusecko, Vytauto Račkausko, Povilo Kuzminsko tonas. Ypač kovingai kalbėjo V. Lašas⁶⁴. Tačiau bendra liaudininkų pozicija išliko nepakitusi – pasitraukti iš koalicijos nebuvo reikalaujama. Krizės išvengti, atrodo, stengėsi ir krikščionys demokratai. 1921 m. gegužę LKDP spauda, minėdama Steigiamojo Seimo ir koalicijos metų sukaktį, džiaugėsi dviejų didžiulių Seimo blokų darbu ir prognozavo, kad „solidarumas ištvėrė ir rodos ištvėrs ligi galui, nežiūrint ne kurių svarbių principinių skirtumų <...>“⁶⁵.

Koalicijos partijų principiniai skirtumai tapo ypač akivaizdūs pradėjus svarstyti bažnytinę žemėvaldą (Žemės reformos įstatymo sumanymas) ir tikybos vietą mokykloje (Pradedamųjų mokyklų įstatų projektas) reglamentuojančius įstatymų projektus. LVS atstovas Seime K. Kupčiūnas, atvirai suabejojęs, „kad tos bažnytinės žemės ir nėra vertos, kad Seimas tiek dėmesio joms skirtų“, visus motyvus apibendrino taip: „<...> kadangi tai yra principo dalykas, todėl negaliu tylėti“⁶⁶. Šie motyvai skatino ir kitus liaudininkus kategoriškai prieštarauti Seime.

⁶³ SSD. I sesija, posėdis 94 (1921 05 20), p. 48–50; SSD. I sesija, posėdis 95 (1921 05 24), p. 67–68.

⁶⁴ SSD. I sesija, posėdis 80 (1921 04 15) p. 948–951.

⁶⁵ Lizdeika, K. Metinės sukaktuvės. *Laisvė*. 1921, geg. 15 (Nr. 106), p. 1.

⁶⁶ SSD. I sesija, posėdis 109 (1921 06 23), p. 50

Bekompromisė sankirta tarp koalicijos partnerių buvo ir svarstant Pradedamųjų mokyklų įstatų projektą⁶⁷. „Tiesa, tie 59 didžiosios nariai gali visumet nubalsuoti, ką jie nori“⁶⁸, – sakė M. Sleževičius, lyg parodydamas, kad balsuojant liaudininkų argumentai visuomet bus įveikti Seimo LKDP daugumos. Ši aplinkybė itin pablogino koalicijos partijų santykius.

Koalicinės Vyriausybės partijų ideologiniai nesutarimai dar nesutrukdė liaudininkams kartu su krikščionimis demokratais rugsėjo 25 d. paremti Vyriausybę. Tuomet Seime nepasitikėjimą Ministrų kabinetui pareiškė tik LSDP⁶⁹.

1921 m. rudenį Lietuvai vėl buvo išbandymų metas. Tą rudenį vykstančioms Lietuvos ir Lenkijos deryboms vadovavo Tautų Sąjungos Tarybos pirmininkas Paulis Hymansas. Jis pasiūlė abiejų valstybių susitaikymo planą, vadinamą Hymanso projektu. Jį nevienareikšmiškai vertino tiek partijos, politikai, tiek ir aktyvi visuomenė Lietuvoje. Prieš P. Hymanso projektą kilo protesto banga, vėliau apėmusi Seimą, partijas, spaudą ir įtraukusi eilinius piliečius. K. Grinius kaip politikas buvo mažumos pusėje, t. y. turėjo „pilietinės drąsos <...> irtis prieš šią [pasisakančių prieš Hymanso projektą – *D. S. pastaba*] srovę“⁷⁰. Socialdemokratai Ministrui Pirmininkui ir užsienio reikalų ministrui pateikė interpeliaciją („Dėl derybų Ženevoje su lenkais“), kurios svarstymas labiau telkė, nei skaldė koalicijos partijas. Liaudininkai J. Staugaitis, V. Natkevičius, M. Sleževičius, nors ir pateikę nemažai priekaištų Vyriausybei, pareiškė tvirtą paramą K. Griniaus kabinetui⁷¹. Ypač verta išskirti konstruktyvią M. Sleževičiaus kalbą. K. Griniaus kalboje buvo

⁶⁷ SSD. I sesija, posėdis 122 (1921 09 13), p. 2–19.

⁶⁸ *Ten pat*, p. 11.

⁶⁹ SSD. I sesija, posėdis 125 (1921 09 25), p. 64–65.

⁷⁰ Butkus, Z. Min. str. *Ten pat*, p. 243. Tačiau K. Grinius kaip Ministras Pirmininkas įvertino daugumos poziciją, nukreiptą prieš Hymanso projektą. 1921 m. pab. K. Griniaus Vyriausybė pranešė Tautų Sąjungai, kad ji negali priimti minėto Lietuvos ir Lenkijos susitaikymo projekto.

⁷¹ SSD. I sesija, posėdis 125 (1921 09 25), p. 40–65.

atsakyta ne tik socialdemokratams, bet ir tiems liaudininkams, kurie jau tiek kartų kėsinosi išardyti koaliciją ir Vyriausybę: „<...> jeigu imti Lietuvos interesus, ne partijų, tai mainant kabinetą reikia atsiminti, kad mes faktinių darbininkų, kurie moka ministerių darbą dirbti, turim labai maža <...>. Interpeliaciją duodant pas mus visuomet reikia turėti omeny šitą dalyką: kokie vaisiai iš kabineto mainymo išeitų, ir iniciatoriams jos reikėtų atsiminti, kad jų atsakomybėn tas dalykas eina.“⁷² Beje, šiuos žodžius plojimais Seimo salėje palydėjo tik LKDP blokas. Tikėtina, kad visu analizuojamu laikotarpiu K. Grinius vadovavosi minėta nuostata.

1921 m. rudenį koalicija dar atrodė tvari ir darbinga. Net kai liaudininkų partijų suvažiavime buvo kritikuojama koalicinė politika ir liaudininkų taktika šioje sąjungoje, liaudininkų spauda aiškiai pasisakė už koalicijos tęstinumą⁷³. Tačiau liaudininkai, švelniai tariant, nesakė tiesos. Jų koalicinis potencialas silpo ir reikėjo tik patogaus momento nepasitenkinimui pareikšti. 1921 m. lapkritį tam dirvą parengė įstatymų, kurie reglamentavo tikybos vietą mokykloje, sprendė sąžinės laisvės klausimus ir buvo generalinė repeticija prieš „mūsų už Konstituciją“, svarstymas. Pasaulėžiūros dalykai suskaldė koalicijos partnerius ir galutinai suvienijo visus liaudininkus, neišskiriant ir K. Grinius. Visą 1921 m. rudenį vykusios nerezultatyvios koalicijos partijų derybos lapkričio pabaigoje nutrūko. Tuomet ir baigėsi permanentinio svyravimo laikotarpis. Seime, viešojoje erdvėje, spaudoje prasidėjo vieningas liaudininkų pasisakymas prieš koalicijos partnerius, vėliau atvedęs prie santykių su LKDP bloku atomazgos – koalicijos iširimo. 1922 m. sausio 13 d. Seime M. Sleževičius perskaitė liaudininkų pranešimą, kuriuo K. Grinių atšaukė iš Ministro Pirmininko pareigų, o koaliciją nutraukė⁷⁴. K. Grinius vadovaujama Vyriausybė dirbo iki

⁷² *Ten pat*, p. 52.

⁷³ Suvažiavimui praėjus. *Lietuvos ūkininkas*. 1921, spal. 20 (Nr. 33), p. 2.

⁷⁴ *SSD*. I sesija, posėdis 158 (1922 01 13), p. 23–24. Liaudininkai ir LKDP blokas dar bandė tartis, tačiau pasitarimai rezultatų nedavė.

1922 m. vasario 2 d., tuomet darbą pradėjo VII Vyriausybė, vadovaujama Ernesto Galvanausko. Nors galutinai koaliciją išardė ne liaudininkų vidaus nesutarimai, o koalicijos partijų ideologiniai principai ir jais grindžiama partijų politika, tačiau liaudininkų vidaus nesutarimai buvo svarbus veiksnys liaudininkų ir LKDP blokų koalicijos istorijoje. Ši palyginti ilga koalicija truko net 19 mėnesių. Jos tvarumo pagrindas buvo K. Griniaus gebėjimas laviruoti tarp koalicijos partijų tarpusavio nepasitenkinimo, liaudininkų kritikos jam kaip Ministrui Pirmininkui ir kritiško laikotarpio Lietuvai reikalavimų.

Išvados

1. Liaudininkų partijose vienybės dėl jų politinio statuso Seime nebuvo nuo pat Seimo darbo pradžios. Dalis liaudininkų pasisakė už opozicijos statusą. Tokį pasirinkimą formuojančiais veiksniais būtų: kiekybinis santykis tarp krikščionių demokratų ir liaudininkų blokų Seime, pasaulėžiūros skirtumai, neigiama politinės veiklos patirtis, įgyta dirbant kartu su LKDP iki 1920 m. Tačiau tokios aplinkybės kaip partijos paskirtis, rinkėjų pasitikėjimas, geopolitinė kuriamos valstybės situacija, lyderių ambicijos, jų pažadai rinkėjams, atsakomybė už kuriamą valstybę ir kt. vertė liaudininkus derėtis su LKDP dėl koalicijos.

2. Koalicijos nestabilumas buvo užprogramuotas jau ją sudarant. Krikščionys demokratai pasisakė prieš M. Sleževičiaus kandidatūrą į ministrus pirmininkus. Jie vadovavo Švietimo ministerijai, kuri tiesiogiai kuravo vidaus politikos kryptis, susijusias su Bažnyčios ir tikybos vieta švietimo sistemoje ir visuomenės socializacijos srityje. LKDP blokas tik pažadėjo padaryti nuolaidų pasaulėžiūros klausimais, tačiau to jie nepatvirtino rašytinėje koalicijos sutartyje.

3. Kazys Grinius buvo pati tinkamiausia politinė figūra, galinti bent laikinai vienyti valstiečius liaudininkus ir LKDP, esančius valdžioje. Priešingai nei M. Sleževičiaus, jo neslėgė neigiama darbo su krikščionimis demokratais 1919–1920 m. patirtis. K. Griniaus asmenybės bruožai

irgi padėjo jam izoliuotis nuo partinių ambicijų ir prioritetus teikti valstybės reikalams. Tiriamu laikotarpiu Lietuva balansavo ant valstybingumo išlikimo ribos, tad tai buvo lemiamas koalicijos išlikimo aspektas.

4. K. Grinius patyrė partijos narių spaudimą visu koalicijos laikotarpiu. Stipriausiai jis pasireiškė 1920 m. gruodį ir 1921 m. sausį. Tuomet daugumos radikalai nusiteikusių liaudininkų ir K. Grinius požiūriai dėl santykių su krikščionimis demokratais taktikos iš esmės nesutapo. Liaudininkų dauguma reikalavo, kad K. Grinius atsistatydintų, vietoj jo siūlė M. Sleževičių arba visai nutraukti koaliciją. K. Grinius vadovavosi racionaliais argumentais, demonstravo pakantumą, išmintį, valstybinį mąstymą, todėl koalicija buvo išsaugota.

5. Tarp K. Grinius ir M. Sleževičiaus būta taktinių nesutarimų. M. Sleževičius nevengė kritikuoti K. Grinius veiklos, tačiau lemiamais momentais (1920 m. gruodį – 1921 m. sausį) Lietuvos interesai vertė M. Sleževičių užgniaužti partines ir asmenines ambicijas ir veikti labai atsakingai.

PRIME MINISTER KAZYS GRINIUS IN THE CONTEXT OF INTERNAL CONFLICTS AMONG PEASANT POPULISTS (MAY 1920 – OCTOBER 1921)

DANUTĖ STAKELIŪNAITĖ

Summary

Keywords: Kazys Grinius; Peasant Populists; coalition government led by Kazys Grinius; Constituent assembly of Lithuania; Mykolas Sleževičius.

This article reviews the relationships of Kazys Grinius, the leader of the coalition government composed of Cristian Democrats and Peasant Populists of the first Parliamentary and sixth restored in-

dependent Republic of Lithuania (1920 06 19 – 1922 02 02), and Peasant Populists that delegated him into this post.

Negotiations regarding the coalition were far from smooth and fast. The parties

were divided not only by the political party's programme provisions and distribution of ministries, but also by the perspective to the candidacy of the Prime Minister. Concessions made by Christian Democrats to the partner in the negotiation were not consolidated by signing of coalitional contract. It was rather obvious that the coalition was predestined to be short-lived. Prime Minister K. Grinius' work was also complicated because of Peasant Populists' not being unanimous.

The aim of this article is to reveal the circumstances of Prime Minister K. Grinius' work which were determined by the internal problems of the Peasant Populist party.

The timespan under analysis with regard to Peasant Populists' approach to the coalition and the delegated Prime Minister's position may be divided into two stages. The first encompasses the time between June 1920 and January 1921, whereas the second starts in January and finishes in October 1921. The study is based on a collection of empirical sources.

Peasant Populists who had started to express their dissatisfaction with the coalition and K. Grinius' work in the first stage, increased their pressure towards him until the 10th of November, when K. Grinius decided to resign. However, Peasant Populists did not accept K. Grinius' resignation. In the

period between the end of 1920 and the beginning of 1921 Peasant Populists' opposition moods were growing. On the 20th of January the majority of Peasants voted "for" K. Grinius' resignation. This voting marked the peak of Peasant Populists' distrust in coalition partners and in the Prime Minister. Subsequently the pressure towards K. Grinius was decreasing and the influence of radicals in the Peasant Populist party was reducing. A change was observed in the attitudes of Mykolas Sleževičius, the leader of Peasant Populists. He started reconciling the radical and the moderate in the Peasant Populist party. The period between January and October 1921 was marked by a greater trust in Grinius and bigger sustainability of the coalition, at least externally. However, it was only the calm before the storm of the ideological division among the coalition's partners which led to the coalition break-up in January 1922.

K. Grinius' authority, experience in state- and party-related activities, his preference of state affairs over the ambitions of the party enabled him to resist the ambitions of Peasant Populists, at least temporarily stabilised the relationships among coalition partners and enabled the government to reach the goals in the complex historical period for Lithuania.

Įteikta 2016 m. liepos 7 d.